

1 2006

6005

**КАЗІРГІ
ҚАЗАҚ
ПОЭЗИЯСЫ**

**Тынышбай
Рахимов**

Құйсандық

**Тынышбай
Рахимов**

Құйсандық

Жыр кітабы

Алматы
“Жазушы”
2004

ББК 84 Қаз7-5
Р 24

*Қазақстан Республикасы Мәдениет,
ақпарат және спорт министрлігінің бағдарламасы
бойынша шығарылып отыр*

Рахимов Т.
Р 24 Күйсандық: Жыр кітабы. Алматы: Жазушы. —
2005. — 272 бет.

ISBN 9965-746-18-4

Қазақстан Жазушылар одағының Ілияс Жансүгіров атындағы сыйлығының лауреаты марқұм Тынышбай Рахимов бұл кітапқа енген өлеңдерін әнмен әдіптеп, күймен көмкеріп жүйелеген. Ақынның “Күйсандық” атты бұл кітабы сондықтан да тұтастық тауып, оның шығармашылығындағы саз бен сырдың жарқын жарасымдылығын танытады.

ББК 84 Қаз 7-5

Р 4702250202-043
402(05)-05

ISBN 9965-746-18-4

© «Жазушы» баспасы, 2005

КРЕДО

Жыр –
мен шырқар ән аты;
самғайды –
талмайды қанаты!
Музыка тілінде жазғам жоқ әзірге
Скерцо,
 Сюита,
 Соната...

Сокқанда шабыттың сағаты,
ойымның аршылмақ ең терең қабаты.
Өлеңім,
 Толғауым,
 Дастаным –
мен үшін Скерцо,
 Сюита,
 Соната!

Музыка – ұқсайды шуаққа,
музыка – ұқсайды бұлаққа.
Түйсінген,
сүйсінген жүректе – сезім бар,
әуен бар құлақта.

Мен Шопен емеспін,
 бірақ та
өнермен түсемін сынаққа!
Өлеңмен тек қана өзім боп
кетемін жыраққа.
Кетем де жыраққа – жетемін мұратқа!

Әр жүрек – жұмбақ үй, білемін,
мен соған қалай да кіремін.
Өмірге –
 Өлеңге,
 Өнерге Ғашықтық –
Кредом!

Қарайсың...
Қарайсың ынтығып,
шайқаусыз көңілінде шынайы сыр тұнып.
Қайынды құшасың құмартып,
күпия інкәрлік жас қанда бұлқынып.

Қаз омырау үстіне құлаған қос өрім
сүйеді сыртынан
кеудеңе төңкерген кесенің...
Айтшы сен, неліктен айрылып еріктен,
арқанды көк көрпе – шалғынға төседің?!

Керілдің, дидарың шат қандай!
Төсіңе бір әсем ән сыймай жатқандай.
Жас жүрек соғады, соғады дүрсілдеп,
бақытқа тап болғай...

Еһ, шіркін!
ОН СЕГІЗ – ГҮЛ ДӘУРЕН!
Аққудай самғап бір, арманды жырлаумен
кетерсің сен ертең қолынды бұлғаумен,
О, Гүл Дәурен!

ЖАС АРУ. АЛҒАШҚЫ БӘЙШЕШЕК. МЕН

(Элегия)

Көктеменің тұңғыш гүлі – бәйшешекті ұсындың;
ұсындың да үнсіз тұрдың... Тіл ката алмай қысылдың.
Жақұт-көзден бір төктің де інкәр толқын нұрынды,
төмен карап, сипай бердің егіз кара бұрымды.

Бәйшешекті ұсына сап өз-өзіңнен қысылдың,
ізгі ойынды сен сыйлаған нәзік гүлден түсіндім:
гүлжазира жүрегінді арман-көктем билеген,
сол алқынған сезіміңнің әмірі ғой бұл деген.

Көңілімнің аспанында сен қол созған жұлдыз бар,
бірақ оны сенен бұрын иемденген бір қыз бар:
сол ғой менің жан төрімнен атқан жаңа бұла таң,
ойлашы өзін, бұлт боп оны қалай ғана жылатам?..

Сәуірдегі ақ шуақтай пәк болғанмен тілегін,
бір құрбынның еркіндемін, сондық ғашық жүрегім.
...Қазіргі шақ — асау шағын албырттықпен от басқан,
мен де кешкем ол өмірді, өтер әлі көп бастан!..

БЕЙТАНЫС ҚЫЗДЫҢ ХАТЫНА ЖАУАП

Жырыммен табыстың ба арманыңа?..
Ендің бе тағы да сол ән бағына?..
Өзекті өртеп өткен ақын лебі
үзілген үмітінді жалғады ма?..

Көрсем деп арманыңның ашық көгін,
біреуге сен өлердей ғашық па едің?..
Шашыңа ол гүл таққанда
Он сегіз жыл
сақтаған сырды мас боп ашып па едің?..

Сондағы бой балқытқан ләззат дәмі
кетті ме сезімінді қозғап тағы?..
Көктемі ерте көшіп махаббаттың,
қайғының қарсы алды ма жазғы аптабы?..

Жан күйі жалғыздықтың болар ма мәз,
колыңа алдырды ма қалам, қағаз?..
...Мұңлы ару!
Алғашқы албырт махаббаттан,
байқасаң, бақыт тапқан адамдар аз!..

ҰШЫП КЕТКЕН ҚҰСЫМ ЕҢ...

Демеппін-ау: «Сен де ауылдан кетерсің...»
Сынап-мезгіл сырғып қана өтер шын.
Көзіме ыстық көрінуші ең сен менің,
балалық бал махаббатым екенсің!

Балауса өмір —
естелігі сол шағым
қалды-ау алыс,
секілденіп ол сағым.

Бала күнгі махаббатым, сен маған,
білесің бе,
тастап кеттің қанша мұң?..

Жүрдім саған жүрегімді ұя ғып,
қарсы шықсаң, көзім сенен ұялып
тайғанайтын,
бала күнгі қымбаттым,
сол екен ғой ғашықтықтың сыры анық.

Жат тіл қатып, жарқ етті ме нұр сезім,
айтылды ма оған сенің шын сөзің?
Үй сыртына шығып ұзақ қарайтын
есінде ме менің де ұяң бір кезім?..

Талай-талай ұйқымды ашқан түсім ең,
албырт күнді аңсап еске түсірем.
Амалым жоқ,
Аман бол тек, тілерім,
оралмасқа ұшып кеткен құсым ең...

МАХАББАТ ДИАЛЕКТИКАСЫ

Біреулер махаббатты «сан жырлайды»,
біреулер махаббатпен қалжындайды.
Біреулер саясында ән тындайды,
біреулер аязында қалшылдайды.

Мейлі, ол болсын бақыт, болсын қайғы,
әуені бір басталса, таусылмайды.
Жаныңды қақап тұрған қаңтар етер,
жаз да етер орнатқандай маусым-айды.

Махаббат жанарым мен жүрегімде,
сүймесем, құдіретін білемін бе!
Көрген түс — көлеңкесі махаббаттың,
Махаббат қол ұстасып жүр өмірде!

МАХАББАТТАН ЖАРАЛҒАМ

Менің жаным Махаббаттан жаралған,
төгем соның шапағатын жанардан.

Бұл өмірге ынтызарлық сол шығар —
аялаған арманым бар сан алуан.

Аспан бүгін түскендей-ау төмендей,
әлде жерден көтеріліп келем бе, ей?..
Торда туған балапаным — жүрегім
талпынады, «ұшып шығам» дегендей.

Күндер, күндер...
Сырлы сәтің мол қандай!
Айдыныма қоңыр қаздар қонғандай.
Ару қыздар,
 қара бұрымдарың-ай,
түн жамылып жүрсем деген жолдардай...

Оған түссем кетер ме екем адасып,
бір жақтарға жеткенінше жан асық.
Асыққан жан махаббаттан жаралған,
Махаббатым — көзімдегі қарашық!

АЯУЛЫ ҚҰРБЫМ-АЙ

(Әні бар)

Көріп ем көзіңнен өмірдің көктемін,
Сол көктем мен үшін бір сәуле төккенін.
Айлы кеш кездескен аяулы құрбым-ай,
Сен бе едің аңсаған арманым тек менің?

Кеудемде жүрегім неліктен бұлқынды?
Көңілім — ақ құсым неліктен ұмтылды?
Сағымдай жалт еткен аяулы құрбым-ай,
Жадымда қалдырдың күмістей күлкінді.

Сол түнді көркінмен, күлкінмен күн еттің,
Нұр жүзің қалды ғой төрінде жүректің.
Жолықшы қайтадан, аяулы құрбым-ай,
Өзің деп өртенген жанымды жүдеттің.

ЕЛІК ҚЫЗ. ЕЛЕС. САҒЫНЫШ

Сағындым сені, балалық көктем өткен жер,
тұлымды қызбен қызғалдақ терген өрт белдер.
Үміт іздеген іздерім қалған тау, сайда,
сол тұстар мені күте ме жылда, аңсай ма?!

Талай жыл өтті-ау,

тани ма бүгін оралсам?..

Болмас еді арман «шыбық-тайды» іздеп таба алсам...
Есіме түсіп,

шіркін-ай, шырын шат күнім,
қысады ыстық құшағына мені тәтті мұң!..

Есейдік, иә...

Жылдарға ерік беріппіз,
қайдасың сол бір қара көз ерке елік-қыз?
Бұралып белің, су алып керім бұлақтан
қайтушы ең,

есте,

шелегінді шайқап... жылатқам...

Қызығып кетіп,

қолыңнан сенің таң рең
лапылдап тұрған гүлдесте жұлып алып ем,
ағаттық екен!..

Ұққам-ды оны кеш мүлде,
Елік-қыз, менің қателігімді кештің бе?..

Соны ойлап кейде өзімнен өзім ұялам,
қызарам Күндей алаулап батқан қиядан.
Сағындым бірақ балдәурен өткен сол манды,
Елік-қыз, сені... Сені аңсап жаным толғанды!

Өзің ше?..

Өзің сәбиді, бәлкім, тербетіп,
отыр ма екенсің сызылтып, нәзік әндетіп?..
Көңілді кей сәт қозғай ма келіп ізгі мұң,
түсе ме еске бір күнде ғайып қыз күнің?..

Көктемгі гүлдей пәк едік қой біз ол кезде,
еш діріл қақпай тұратын тұнып көл — көз де;

ұласып жазға, сырғыпты-ау бізден сол көктем,
көлдер де толқып, жан бұлты кейде селдеткен...

Сағыныш жеңсе, шымырлап терең жан сезім,
көктеммен кеткен күлкіні еске алшы өзін:
Токтамайды рас, тоқтамайды рас, бұл уақыт,
сарғайған күнді сағына білу – шын бақыт!

ТӘТТІ ЕКЕН ҚЫЗДАЙ ӨМІР...

Қыздар, қыздар...
Өмірдің қызғалдағы.
Кім сендерді кімдерден қызғанбады?!
Өздеріңнен бұр жарып жан көктемі,
Махаббаттың гүлдейді гүлзар бағы!

...Сырлы әлемге екеу боп ұштық бүгін,
бірге аялап, ашылса – құштық гүлін.
Бөлек екен кей-кейде суықтығын,
бөлек екен кей-кейде ыстықтығын...

Еріндерің – қызыл шоқ күйіп тұрған,
күлкілерің сан сиқыр күй ұқтырған.
Ол біреудің мерейін биік қылған,
ол талайдың тағдырын күйік қылған.

Бір жүректі жаныңа жуыстырып,
жүз жүректі дертті ғып, у іштіріп
жүрсің Бірің,
Тәтті екен қыздай
Өмір –
бір-ақ қызға жаратқан туыс қылып!..

КӨҢІЛ-КҮЙ БОЯУЛАРЫ

МӘҢГІ САҒЫНЬШ

Анам Маржанныяға

«Ботам!..» — деп, еміреніп иіскеуші ең,
Сен менсіз ас та,

тіпті, су ішпеуші ең...

«Жарығым осы менің!» — деуші едің-ау,
біреуді жақын санап, туыс көрсең.

Шашынның толғантпапты түсі ағы да,
бір күні көзден ғайып ұшарың да...
Құйттай боп жатыппын ғой түк ойламай
өзіңнің оттай ыстық құшағыңда.

Бүгінде келем сырлы кез өткеріп:
қуаныш,

ренішке кезек беріп.

... Мен ұйқтап жатқанымда күндегіше
қыр асып кеттің бе екен тезек теріп?..

Кетуші ең, бірақ қайтып келетінсің,
келе сап: «Құлыным!» — деп өбетінсің.
Сенбеген сәби сана көп күтті ғой,
орнаттың жаныма, Апа, неге тылсым?!.

Өзіңмен кеткені ме тәтті күйім,
қайда әлгі сен апарған шаттық жиын?
Қаршадай құлынына ән салдырып,
қоюшы ең тамсандырып топты дүйім.

Күн өтті...

Апта өтті...

— Тіріл енді... —

деп, менің бала кеудем күніренді.

— А-па-ау!.. деп,

қырға шығып айқайладым,

ет жүрек мұңға алғаш тілімделді.

Жыр жазып жүр бұл күнде сары балаң,
бірақ оны, Апам-ай, көре алмадың!..

2. Мен

Қыркүйектің еседі баяу әні,
мезгіл жатыр маңайды бояп әлі.
Тыныштықтың Күз жатыр құндағында,
осындайда ескі ойлар оянады...

Көтере алмай еңсесін ала бұлттан,
түү алыста Қаратау қарауытқан;
үндемей-ақ ол маған ұқтырады
алыстадың дегенін балалықтан.

Күз және Мен,
келеміз бақты аралап.
Қолдан еккен гүлдер тұр, неткен абат?..
Күз келіпті қайтадан, Жаз кетіпті,
үлгеріппін оған тек жалт қарап-ақ.

Қыркүйекте туыппын салқын түскен,
боянған кез дүние алтын түспен.
Қызылшақа тіршілік «шыр» етіпті
ең алғашқы өзіндік мәрттік күспен.

Жасыл емес,
бұл кезде күміс тал көп,
барын жерге төккендей «ырысты ал» деп.
Қоңыр күзде құлын боп кісінеппін,
жел сипапты: «Тынышбай, тыныштал», — деп,

Тұйықтауымын,
сиректеу жарқын күнім,
ұғу қиын тосынға парқын мұның.
Біреулерге байқалса салқындығым,
түсінгенге ол — менің алтындығым.

Терек биік — Күз келсе,
жайсаң баудың
өзгертеді кескінін қайсарлау күн:

«Әке көрген — оқ жонар!» —
Оқ жонармын!
Сүйсінтермін жасынды, қартынды да!

* * *

*..Далада — Куз.
Үйде — Біз.
«Өс, қарағым!»
Қамын жеймін деп іштей үш баланың,
Олар маған қарайды не айтады деп,
Мен Апамның сөздерін еске аламын!..*

ЖАСТЫҚ. ДОСТАР, АҢСАУ

Қаратаудың жотасына Күн төніп,
төбесінен нұр шапағын түр төгіп.
Жасыл майса бөктерінен бір кезде
жүруші ек-ау, о, достарым, гүл теріп.

Жанның жарқын жазиралы жазындай,
албырт күндер өте шықты-ау сағымдай.
Сыр айтысқан, шын айтысқан кештерді
кімдер жүрер, кімдер жүрер сағынбай?!

Тағдыр берген уыз балдай нәр сыйлық —
жұбым болды қара көз қыз қарсы үйлік;
кол ұстасып, босағадан бірге аттап,
бәріміз де отау тігіп, жар сүйдік.

Бұл — зандылық,
өкпе айтады кім кімге?
Өзгерген де шығар, бәлкім, күлкім де?..
Бірақ жарым баяғыдай, мен де — сол,
«айыбымыз» — үшеу болдық бұл күнде.

...Қаратаудан бір жақтарға бұлт өріп,
қарайды, әне, мәз-мейрам Күн нұр төгіп.
Көктем кешін жастық әнмен тербетіп,
кайтсақ, шіркін, тағы да бір гүл теріп!..

ҚҰЙТТАЙ ҒАНА ТІРШІЛІК

Таңатқа

Екеу едік,
 болдық бүгін Үш адам.
Шаңырақты Бакыт дейтін құшады ән.
Өзім,
 Жарым
 және балғын Нәрестем —
қанат жайған жас орманға ұсаған:

Мен — Терекпін,
 Жарым — Қайын,
 Ұл — шыбық,
бәрімізді аялайды Күн шығып.
...Апыл-тапыл аяқ басып келеді
біздің үйде құйттай ғана Тіршілік!

АУЫЛ. ӨТКЕН КҮН. ТОЛҚУ

Жүрегім нұр күтті ме, жыр күтті ме,
өзге ойды тастадым да сілкіп, түге,
қанат қып Сағынышты, келдім ұшып,
асығып ауылыма — Бүркітімге!

Оянып Махаббатым — нұрлы шағым,
осында аштым алғаш қыз құшағын;
осында туды менің тұңғыш жырым,
осында туды менің тұңғыш әнім.

Қашан да алға тартпай тұрмайды көш,
Ертеңге жалғасады тынбай күрес.
Жүрсем де сенен алыс, Бүркітім-ау,
жадымда сырлы таң мен сырнайлы кеш.

Өзінде жігіт болғам,
 Ғашық болғам,
жүректі тасытты үміт, тасытты арман.
Ұшырдың бір қызынмен екеу етіп,
есігін аппак отау ашыпты алдан.

ҚАРА ТҮН – ҚАРА КӨЗІММЕН

Бірінші сурет

Айнала түн. Дала ұйқыда. Шаршап, әбден талыпты.
Ай да сонау Тау-жастыққа шынтақтап-ақ қалыпты.
Қалжыраған болу керек, құлап кетті әрі қарай,
сол-ақ екен, көне көрпе жамылды енді бар маңай...

Нардай таудан көрінгені – болар-болмас ақ өркеш,
үстінде оның алқалы аспан жымындаумен қағар төс.
Бірақ «нарды» тұрғыза алмай үмітін ол нақ үзді,
ызаланып, бір моншағын жарк еткізіп ағызды...

Дала ұйқыда. Көзін ілмей сай кезеді бұлақ тек,
тұнығына батып кеткен кеудесімен құлап көк.
Құрдасындай сылқ-сылқ күліп, шек келтірмей ойынына,
оятпақ боп... құйылады Дала-Жігіт қойынына...

Екінші сурет

Жаны мұңлы,
жарын еске ап,
езіле
жылап тұрған
өзі ыза боп өзіне
жас әйелді қара шашы жайылған
жаңбырлы түн елестеткен көзіме.

Өксімейді,
булығады түншығып;
өзер ғана дем алады күрсініп.
Әдеттегі Ай күлетін қабағы
үһілеткен қайғы батып, тұр сынып.

Иығынан бір ауыр зіл басады,
тыйылмайды,
төгіледі жасы әлі.
Жылай-жылай оттай қызыл боп кеткен
қара көзін анда-санда ашады...

ТАҢ. ТАҢҒЫ КӨҢІЛ

Көгілдір көл – көңілімді билеп тағы жас арман,
алтын қайық – жүрегімді тербелтеді әсем ән...

Алып ұшып, тұра алмайтын сырсандықты ақтармай,
сазға ғашық сұңқар шабыт танда қанат қаққандай.

Үйден бейне күле шыққан өз анамдай күміс Күн
нұр боп жапты, жыр боп жапты қызыл-жасыл гүл үстін.

Гүлін ашып, нұрын шашып, атқан кезде арай таң,
күйім келіп жыр жазамын, үнім кеңіп ән айтам.

ҰЗАҚ БОЛ, ЛАЙЫМ, САПАРЫМ!

Тұманбай Молдағалиевке

Көз түндырған көкорайлы көктем өтіп барады,
сал самалы асығыстау беттен өбіп барады;
ылдилаған сылқым бұлақ жылдам ағып барады,
қыраттардан қызғалдағын жинап алып барады,
«Қош, Көктем!» дегім келмейді!

Жарқылдаған жамалы нұр жаз да өтіп барады,
қаңқылдаған көл аруы – қаз да кетіп барады;
«Қош» дегенін қоңырлаған үнмен айтып барады,
қимай қарап, мамырлаған Күн де батып барады,
«Қош бол, Жаз!» дегім келмейді!

Күннен апта,

аптадан ай,

жылдар жылжып барады,
артына бір қарайламай жылдам сырғып барады:
нұрлы өмірім, жырлы өмірім алға кетіп барады,
сол Көктемге апарам деп алдап ертіп барады...

Ұзақ бол, лайым, Сапарым!